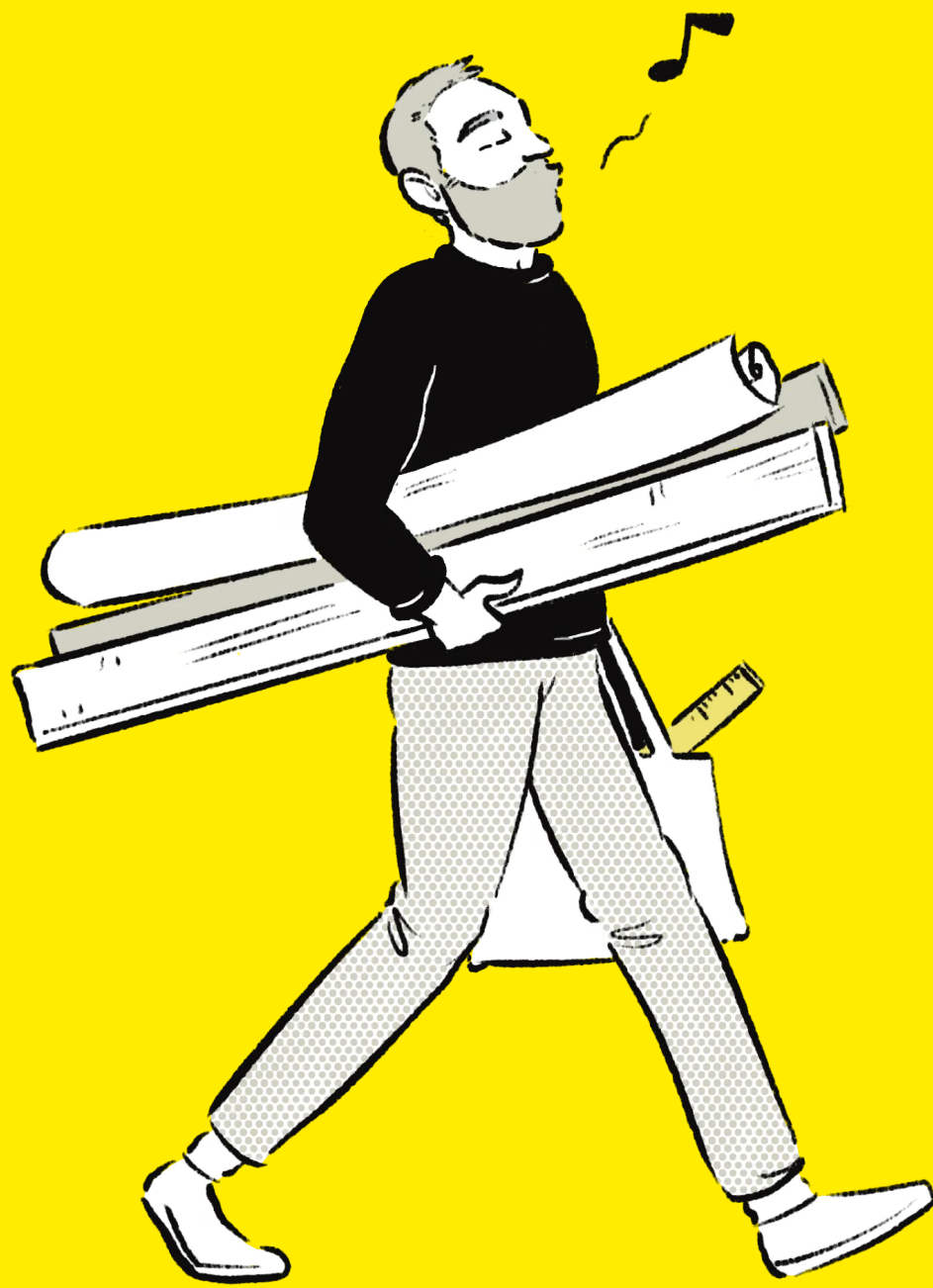




REGENEREREER DE ARCHITECT



OVER WAARDE, POSITIE EN VERANTWOORDELIJKHEID
IN EEN VERANDEREND VAK

EEN BETER MILIEU

REGENERATIEVE ARCHITECTUUR

BEGINT BIJ JEZELF

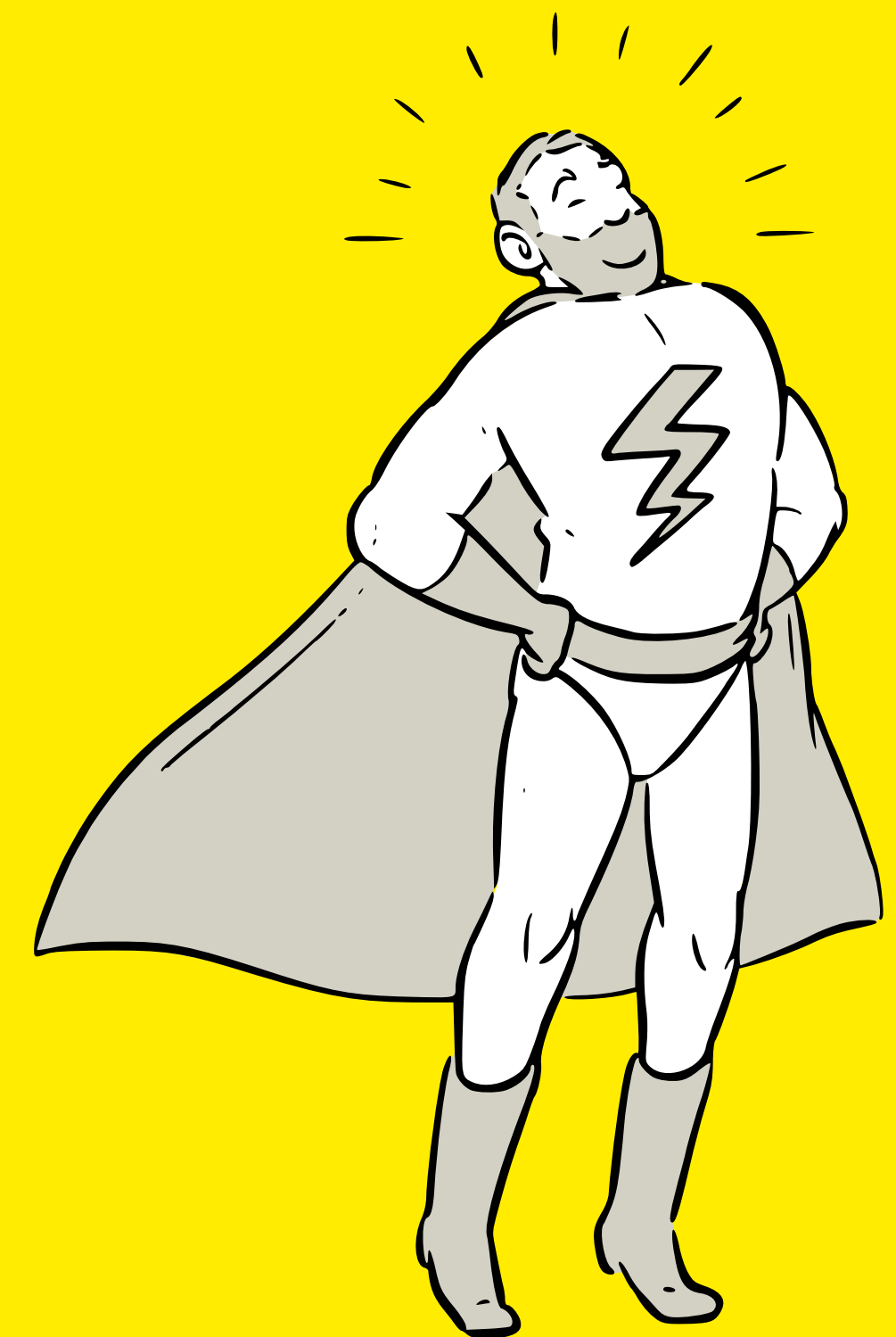
ARCHITECT

ECONOMISCH | MAATSCHAPPELIJK | ECOLOGISCH | REGENEREREN

WAARDE

POSITIE

VERANTWOORDING



1. 1990 - ministerie van VROM. Regenerative architecture is not only about buildings, materials or technology. It starts from within, with the architect: with how we think, how we position ourselves, and how we take responsibility within the larger system.

ÉÉN CONCLUSIE, DRIE BEWEGINGEN

Ecologisch

Regeneratieve kennis vertalen
naar ontwerp én toetsing.

Verantwoording

Economisch

De waarde en positie van de architect
opnieuw definiëren.

Waarde

Maatschappelijk

Van specialist in de keten naar verbinder en
bewaker van het geheel.

Positie



We explore the proposition from three perspectives: economic value, the architect's societal role, and ecological responsibility. Together, they question how the architect can once again become a connector, value creator and steward of the whole.

ECONOMISCH BLIJFT DE ARCHITECT ACHTER

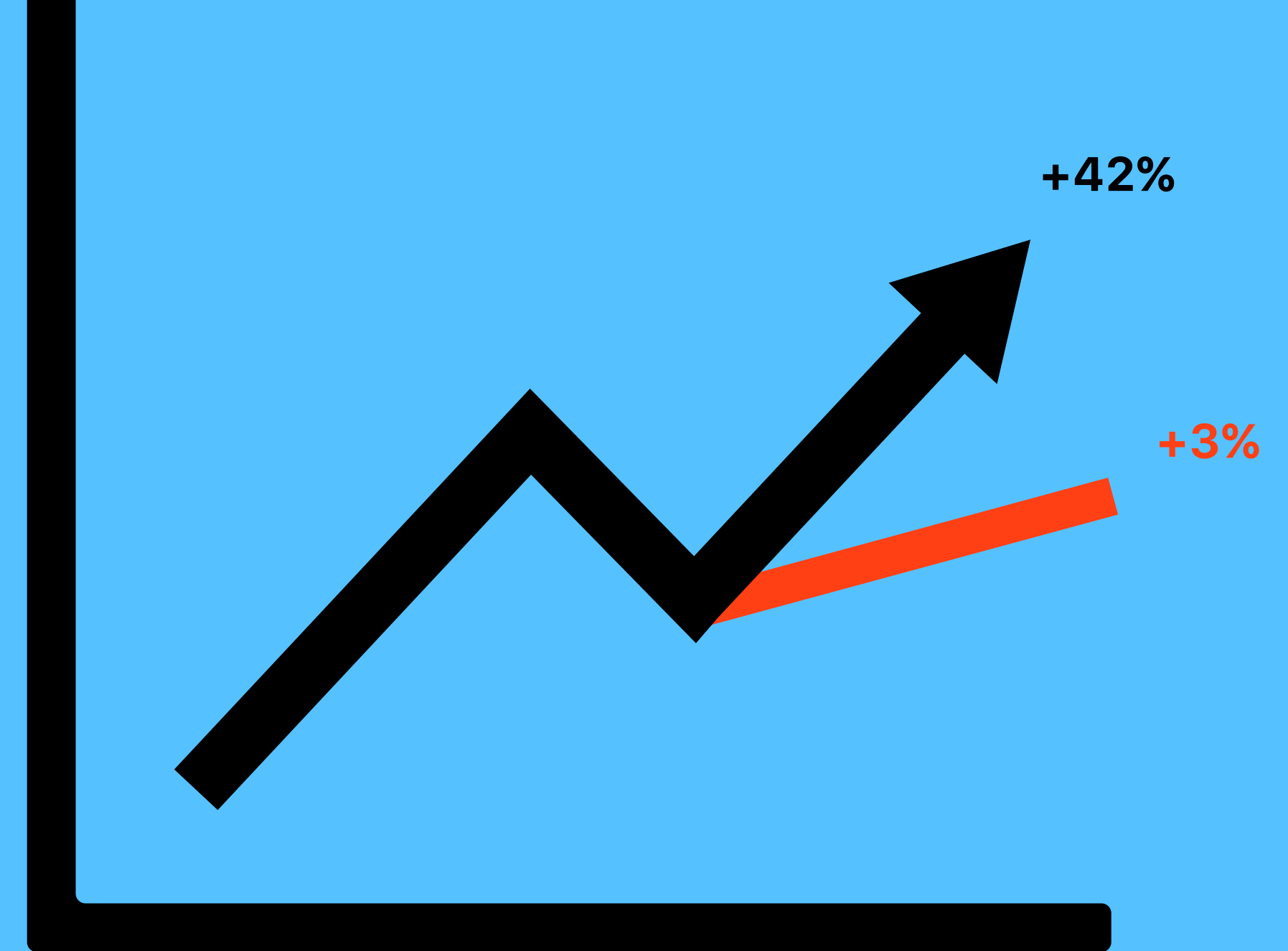
42% vs. 3% GROEI

BOUWKOSTEN

ARCHITECTENHONORARIUM

Meertens vergelijkt de ontwikkeling van de bouwkosten en architectenhonoraria en constateert een opvallende kloof van 39 procentpunt. Alles groeide, behalve de economische positie van de architect.

Meertens, R. (2026, 25 februari). Waarom de architectuur niet meegroeit met de bouw. De Architect / Coaching Creative Companies.



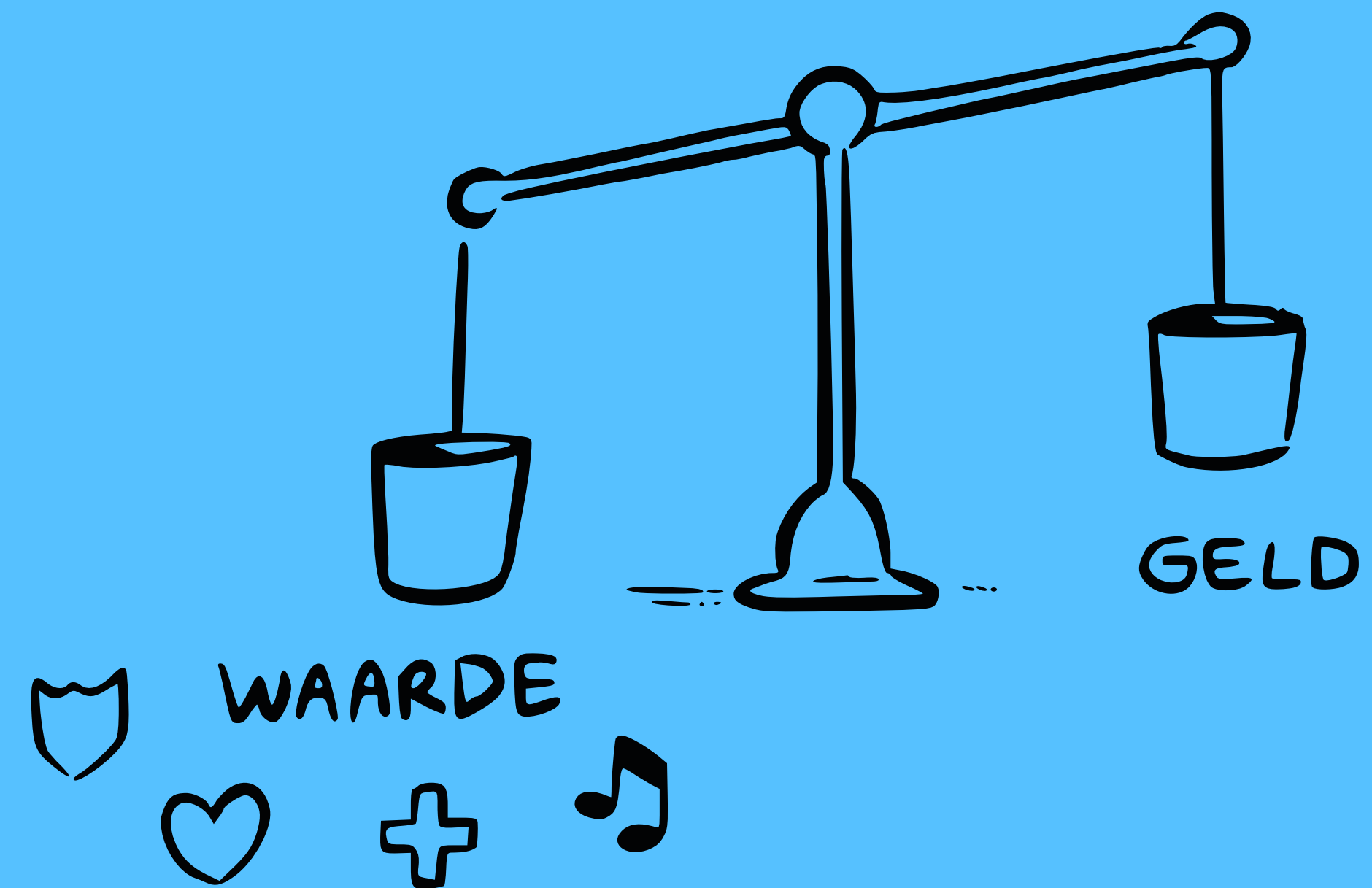
Meertens, R. (2026), de Architect / Coaching Creative Companies (geen peer-reviewed onderzoek). The construction industry grew, but the architect's economic position barely moved with it.

DISCUTABEL CIJFER, WEL EEN SIGNAAL!

WAARDE INCASSO

1. Kostenpost of investering?
2. De regierol is versnipperd: delen van de rol worden overgenomen.
3. Architecten worden tegen elkaar uitgespeeld.
4. Binnen het urenmodel kan efficiënter werken tot minder omzet leiden.
5. Kleine bureaus hebben een beperkte onderhandelingspositie.
6. Ondernemerschap blijft achter.

Het probleem zit niet direct in het honorarium, maar in de positie. De architect creëert waarde. De verzilvering daarvan vindt elders in de keten plaats. Een sterkere positie vraagt om meer eigenaarschap over de gecreëerde waarde: van kennis, product en proces tot opbrengst.



Meertens, R. (2026), de Architect / Coaching Creative Companies. The architect's weaker economic position is rooted in fragmented roles, price pressure and limited ownership of value.



EXTREME OWNERSHIP
(VERANTWOORDING)

ANDERE POSITIE HOE?

BEWEGEN

SPECIALIST → AUTORITEIT

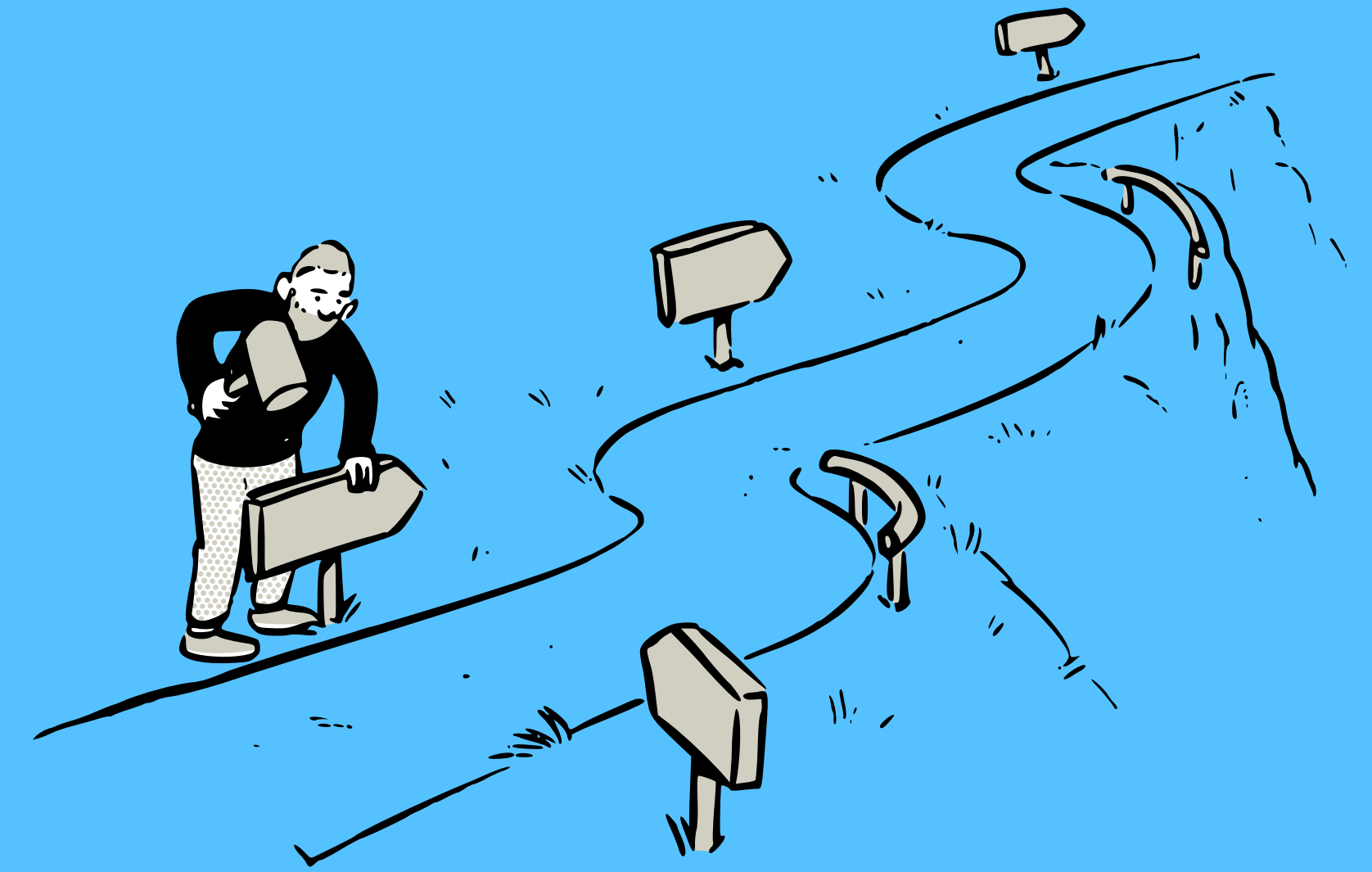
Kies een niche — sector, technologie of expertise — en bouw autoriteit op door te publiceren, lezingen te geven en kennis te verpakken.

ADVISEUR → REGISSEUR

Word inhoudelijk leider en regisseur van het complexe, integrale proces. Kom eerder in de keten, verbind ontwerp, proces, wetgeving en techniek en neem meer verantwoordelijkheid in de besluitvorming.



Meertens, R. (2026), de Architect / Coaching Creative Companies. A stronger position requires the architect to shift from selling services to building authority, ownership and influence across the value chain.



UREN → PRODUCTEN

Maak je meerwaarde en het probleem dat je oplost zichtbaar. Ontwikkel alternatieve verdienmodellen rondom kennis, producten, ontwikkeling en realisatie.

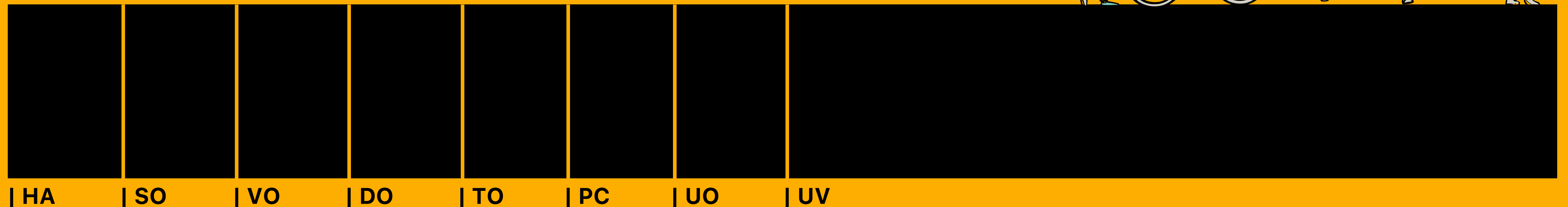
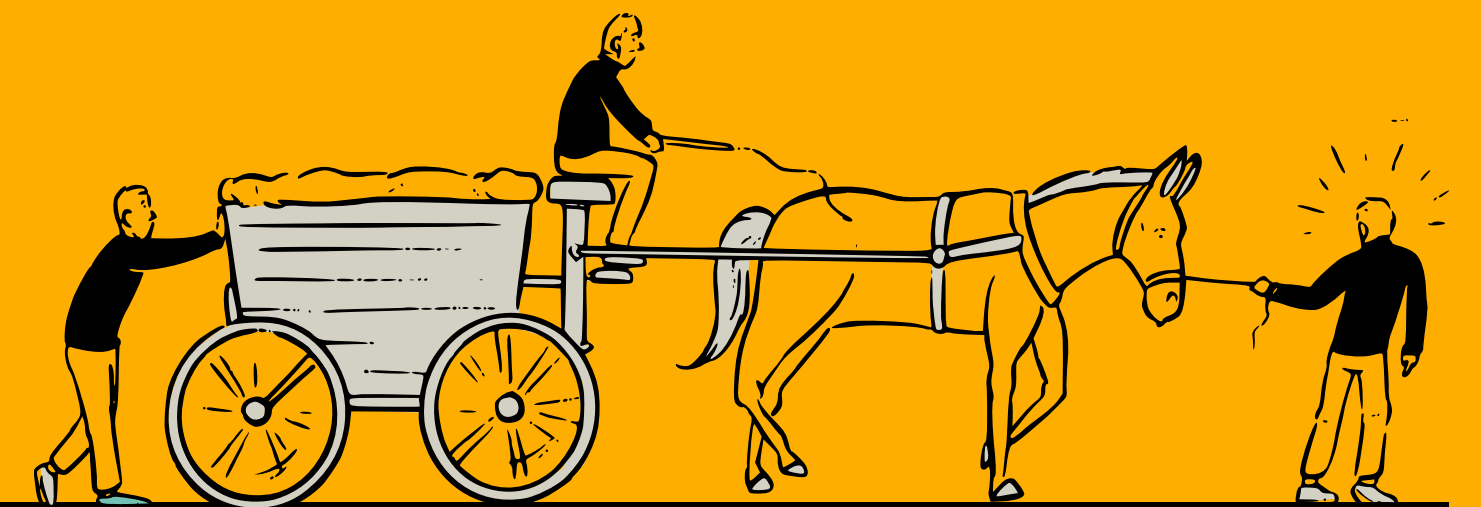
ONTWERPEN → ONTWIKKELEN EN ONDERNEMEN

Versterk ondernemerschap en bedrijfsvoering. Neem zelf initiatief en organiseer de capaciteit die daarvoor nodig is: binnen het eigen bureau, door samenwerking, opschaling of fusie.



EXTREME POTENTIAL
(POTENTIEEL)

MAATSCHAPPELIJK VERANDERENDE ROL

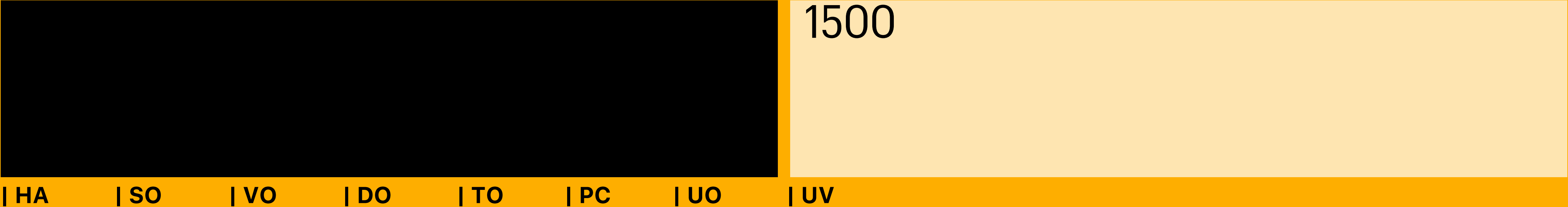


Over centuries, the architect's integrated role fragmented into separate domains of making, technology, cost, development, process and information. The architect remained culturally and socially relevant, but gradually lost the central position from which to act on that responsibility.

1500-1850

GENERALIST → SPECIALIST

	Maatschappelijke positie	Ontwikkeling van het vak
1500	AUTEUR MET CULTURELE EN PUBLIEKE BETEKENIS	MAKEN EN ONTWERPEN SPLITSEN
1850	Zelfstandige culturele discipline	Kunst en kunde raken gescheiden
1950	Maatschappelijk ontwerper	Ontwikkeling en ontwerp raken gescheiden
1975	Cultureel auteur	Het gebouw versplintert in specialismen
2000	Dienstverlener binnen een team	Het proces versplintert
2020	Concept auteur	Ook het digitale model versplintert
2050	????	????



Leon Battista Alberti



Around 1500, the architect increasingly became the author of the design. Drawing gained authority over building, gradually separating design from making.

1850-1950

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie

1500

Auteur met culturele en publieke betekenis

1850

ZELFSTANDIGE CULTURELE DISCIPLINE

1950

Maatschappelijk ontwerper

1975

Cultureel auteur

2000

Dienstverlener binnen een team

2020

Concept auteur

2050

????

Ontwikkeling van het vak

Maken en ontwerpen splitsen

KUNST EN KUNDE RAKEN GESCEIDEN

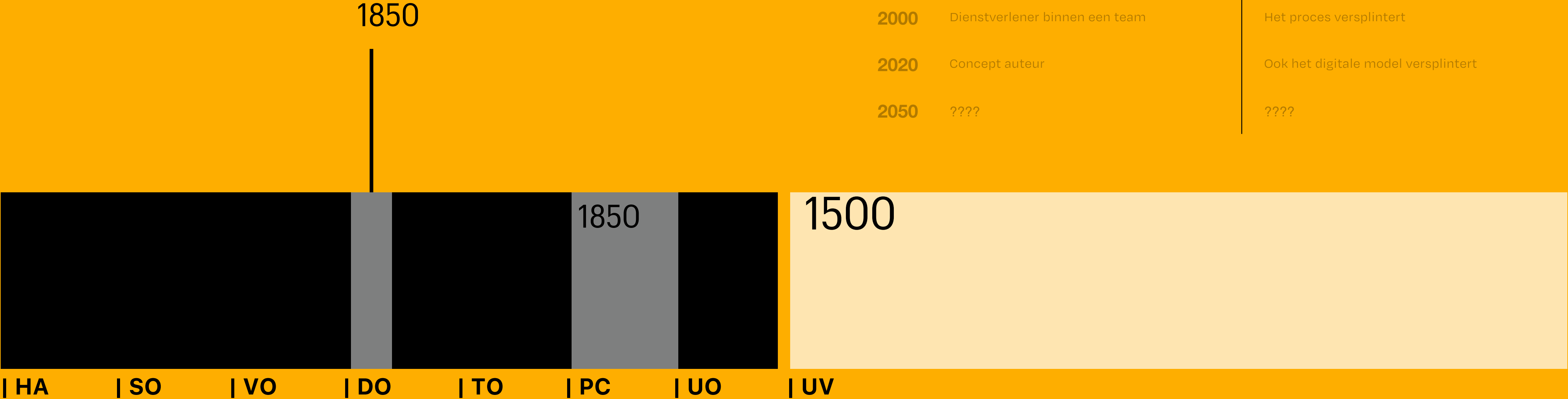
Ontwikkeling en ontwerp raken gescheiden

Het gebouw versplintert in specialismen

Het proces versplintert

Ook het digitale model versplintert

????



Eugène Viollet-le-Duc



Around 1850, industrialisation accelerated specialisation. The architect remained author of the design, while technical expertise and cost control increasingly became separate professions.

1950-1975

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie

1500 Auteur met culturele en publieke betekenis

1850 Zelfstandige culturele discipline

1950 **MAATSCHAPPELIJK ONTWERPER**

1975 Cultureel auteur

2000 Dienstverlener binnen een team

2020 Concept auteur

2050 ????

Ontwikkeling van het vak

Maken en ontwerpen splitsen

Kunst en kunde raken gescheiden

ONTWIKKELING EN ONTWERP RAKEN GESCEIDEN

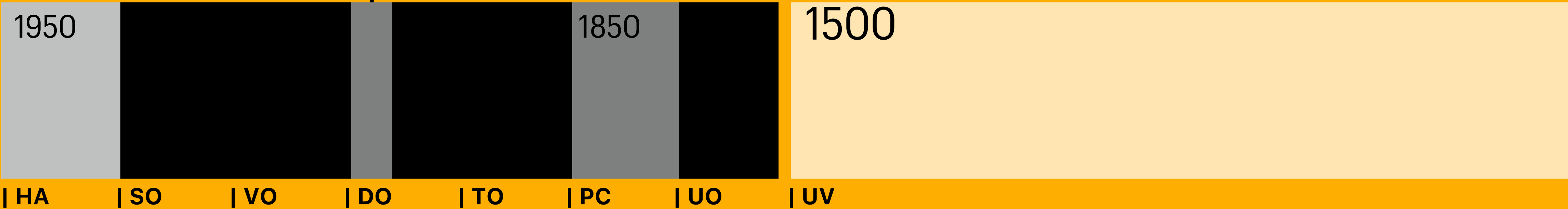
Het gebouw versplintert in specialismen

Het proces versplintert

Ook het digitale model versplintert

????

1850



I.M. Pei



Around 1950, the developer gained a stronger role in shaping the project. Land, programme, finance and risk increasingly defined the framework within which the architect designed.

1975-2000

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie

1500 Auteur met culturele en publieke betekenis

1850 Zelfstandige culturele discipline

1950 Maatschappelijk ontwerper

1975 **CULTUREEL AUTEUR**

2000 Dienstverlener binnen een team

2020 Concept auteur

2050 ????

Ontwikkeling van het vak

Maken en ontwerpen splitsen

Kunst en kunde raken gescheiden

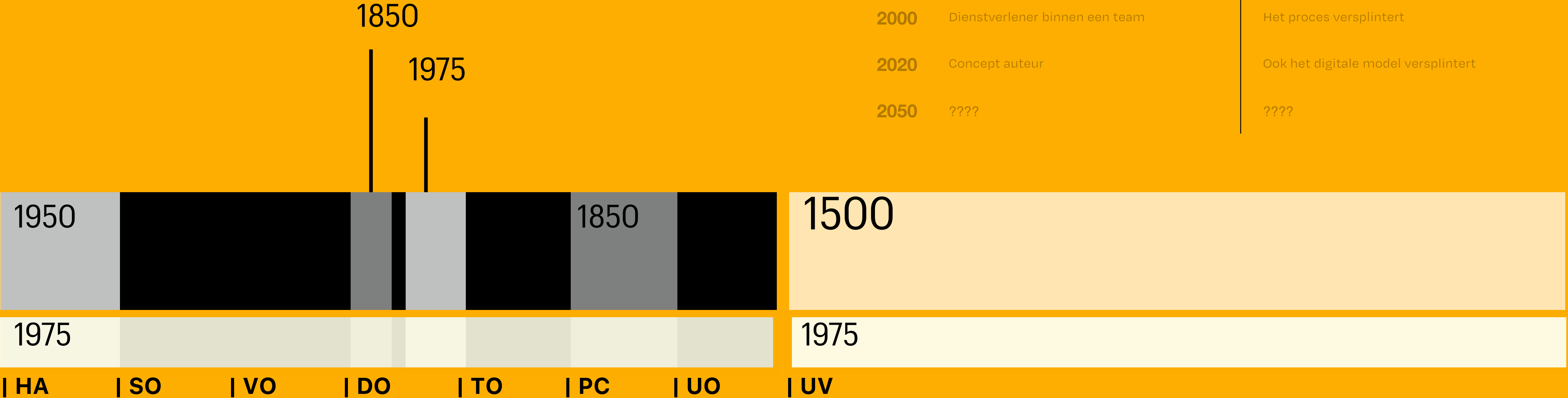
Ontwikkeling en ontwerp raken gescheiden

HET GEBOUW VERSPLINTERT IN SPECIALISMEN

Het proces versplintert

Ook het digitale model versplintert

????



Aldo Rossi

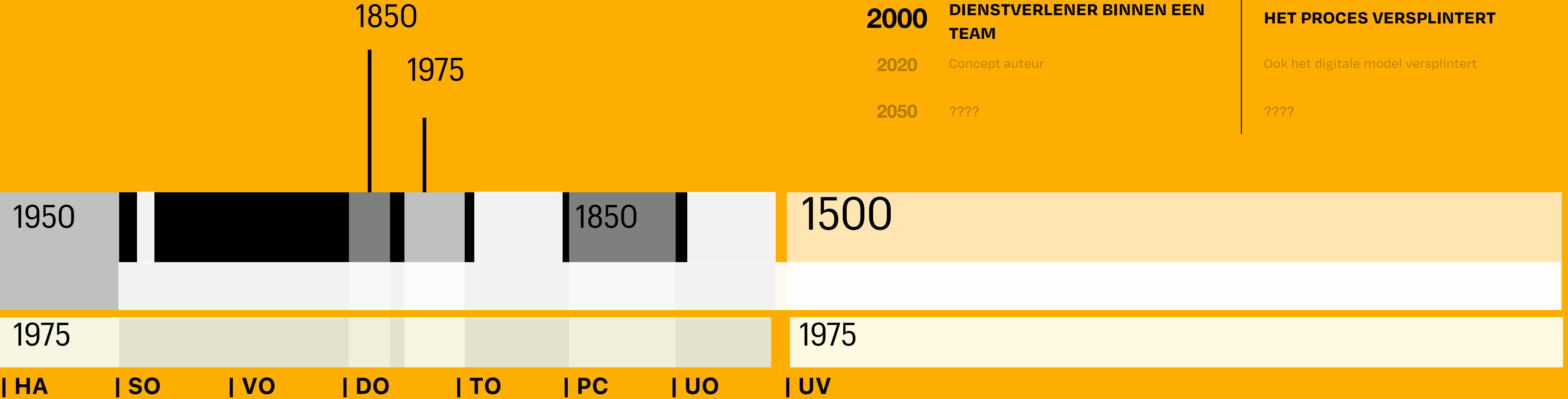


Around 1975, knowledge and responsibility became increasingly fragmented. The architect shifted from an integrated role to one specialist among many.

2000-2020

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie	Ontwikkeling van het vak
1500	Auteur met culturele en publieke betekenis
1850	Zelfstandige culturele discipline
1950	Maatschappelijk ontwerper
1975	Cultureel auteur
2000	DIENTVERLENER BINNEN EEN TEAM
2020	Concept auteur
2050	????
	HET PROCES VERSPLINTERT
	Ook het digitale model versplintert
	????



Frank Gehry

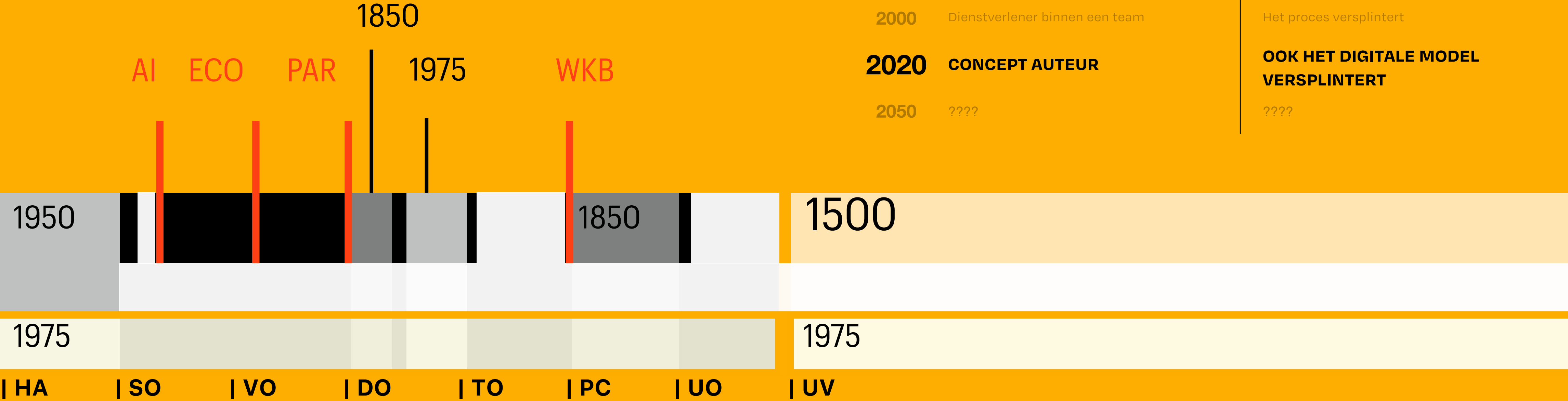


Around 2000, digital models and information flows became a discipline of their own. The architect continued to design, while coordination of the model increasingly became a separate role.

2020-2050

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie		Ontwikkeling van het vak	
1500	Auteur met culturele en publieke betekenis	Maken en ontwerpen splitsen	
1850	Zelfstandige culturele discipline	Kunst en kunde raken gescheiden	
1950	Maatschappelijk ontwerper	Ontwikkeling en ontwerp raken gescheiden	
1975	Cultureel auteur	Het gebouw versplintert in specialismen	
2000	Dienstverlener binnen een team	Het proces versplintert	
2020	CONCEPT AUTEUR	OOK HET DIGITALE MODEL VERSPLINTERT	
2050	????	????	

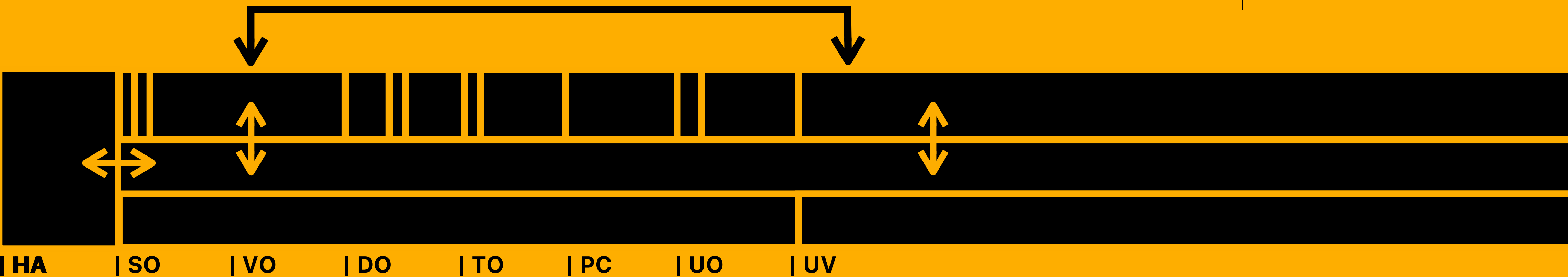


Around 2020, the challenges became systemic. The architect increasingly works within interconnected ecological, social, technical and economic systems rather than designing isolated buildings.

2050-????

GENERALIST → SPECIALIST

Maatschappelijke positie	Ontwikkeling van het vak
1500Auteur met culturele en publieke betekenis	Maken en ontwerpen splitsen
1850Zelfstandige culturele discipline	Kunst en kunde raken gescheiden
1950Maatschappelijk ontwerper	Ontwikkeling en ontwerp raken gescheiden
1975Cultureel auteur	Het gebouw versplintert in specialismen
2000Dienstverlener binnen een team	Het proces versplintert
2020Concept auteur	Ook het digitale model versplintert
2050????	????

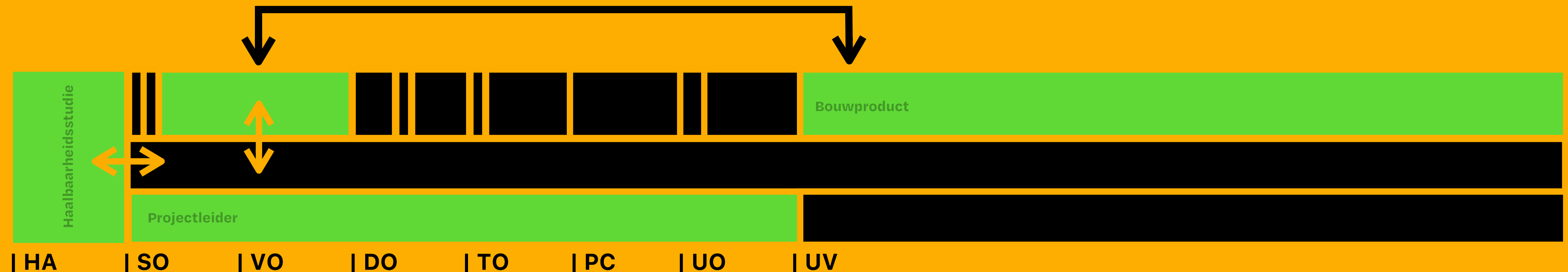


Around 2050, the architect no longer only responds to reality, but helps shape which future becomes possible.

ANDERE POSITIE HOE?

VERBIND

Door bruggen te slaan. De opgaven van nu worden steeds integraler. Woningtekort, gezondheid, energie en sociale cohesie grijpen in elkaar. De organisatie ervan raakt steeds verder gefragmenteerd. Iedereen bezit een stukje. Wie overziet het geheel? Vraagstukken en maatschappelijke opgaven passen steeds minder binnen afzonderlijke disciplines. Wat vraagt dit van de architect?



Over centuries, the architect's integrated role fragmented into separate domains of making, technology, cost, development, process and information. The architect remained culturally and socially relevant, but gradually lost the central position from which to act on that responsibility.

ECOLOGISCHE VERANTWOORDING

RE-GENERATIE THEORIE

Werkdefinitie:

Een plaatsgebonden ontwerp- en ontwikkelpraktijk die aantoonbaar ecologische en sociale functies herstelt en het vermogen van de plek vergroot om zich na oplevering verder te ontwikkelen.

NETTO POSITIEF

Creëer méér ecologische en maatschappelijke waarde dan vóór het project. Meetbaar in intentie, ontwerp en resultaat.

Birkeland / Attia

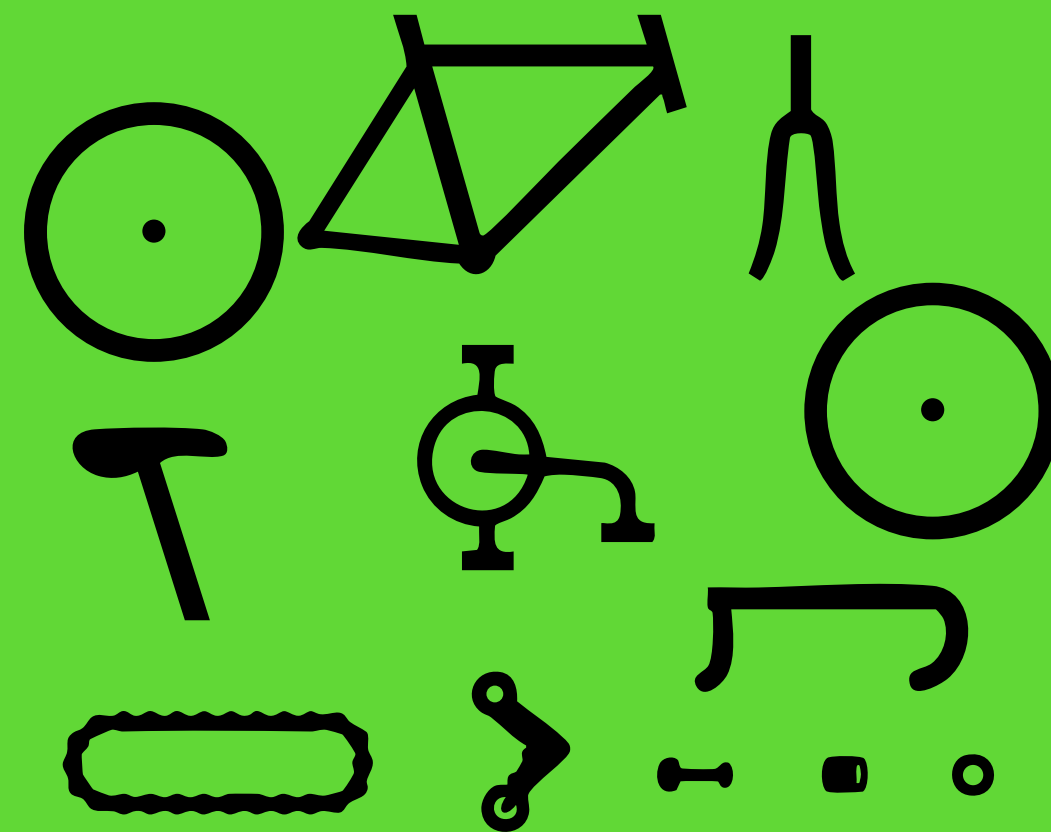
PLEK EN SYSTEEM

Vertrek vanuit levende patronen en versterk meerdere relaties tegelijk. Het systeem stopt niet bij de kavelgrens.

Mang & Haggard / Reed

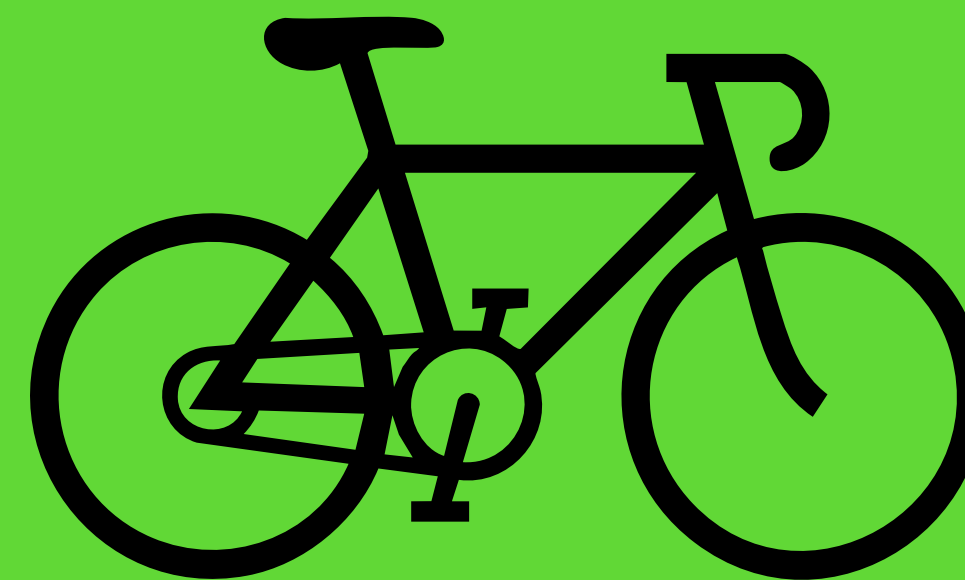
PARTS

Alle onderdelen zijn aanwezig



SYSTEM

Dezelfde onderdelen, verbonden tot een fiets



BIOMIMICRY EN CO-EVOLUTIE

Regisseer de wisselwerking tussen bouwkundige en ecologische systemen, zodat mens en natuur zich samen ontwikkelen.

Pedersen Zari

SOCIALE/CULTURELE REGENERATIE

Laat een betere plek én een bekzamere gemeenschap achter. Werk uitwaarts en inwaarts. Geef de plek een stem.

Wahl / Hes & Du Plessis



Regenerative architecture moves beyond reducing harm. It seeks to restore ecological and social functions while increasing the capacity of a place to continue developing over time.

13 PRAKTIJKLESSSEN

WAT WERKT?

PLEK

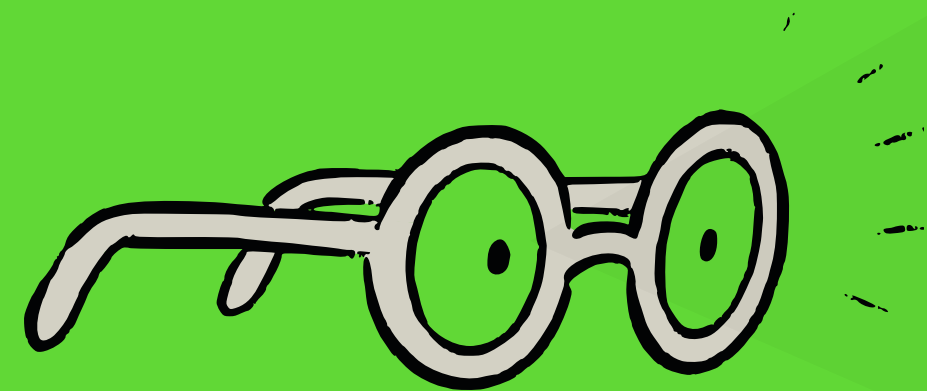
Begrijp

- > Begin bij de plek: ontwerp vanuit bodem, water, ecologie, cultuur en gemeenschap.
- > Behoud de bestaande waarde.

EIGENAAR

Organiseer

- > Verbind eigendom, invloed en waarde.
- > Sociale waarde heeft een eigenaar nodig: borg die juridisch.



EIS

Bevraag

- > Onderzoek eerst of bouwen nodig is.
- > Kies voor genoeg boven steeds efficiënter.

GRENS

Begrens

- > Stel harde grenzen aan ruimte, energie, water en materialen.
- > Borg sociale waarden, zoals betaalbaarheid en inclusiviteit.



RE-GENERATIE PROJECTEN

We blijven leren. Het succes zat niet alleen in de installatie, het hout, het groen of de circulariteit. Het zat steeds weer in wie eigenaar bleef, wie bleef meten, wie mocht bijsturen en wie geld had gereserveerd om fouten te herstellen.



SYSTEEM

Verbind

- > Ontwerp relaties.
- > Kies de juiste schaal.
- > Houd complexe installaties eenvoudig.
- > Ontwerp ook voor falen.
- > Betrek gebruikers en de buurt.

TIJD

Verzorg en bewijs

- > Organiseer langdurig rentmeesterschap.
- > Ontwerp voor ontwikkeling én falen.
- > Bewijs → leer → corrigeer → deel.



Across thirteen projects, the strongest recurring lessons were sufficiency, hard limits, long-term ownership, stewardship, evidence and the capacity to learn and correct.

Bullitt Center 2013



Kendeda Building 2019



PAE Living Building 2024



De Nieuwe Dokken 2020



WAT KUNNEN WE HIERVAN LEREN?

Verschillende projecten, contexten en ambities, zijn geen blauwdruk voor regeneratie. Zie het als concrete aanwijzingen voor wat werkt.



Supersocial 2021



Camp C 't Centrum 2022



Stadskantoor Venlo 2016



De Warren 2023



Schoonschip 2020



Startblock 2021

ANDERE KIJK.

Verander uitwaarts

OP ORGANISATIENIVEAU

Van een afzonderlijk project naar een levend systeem.

IN HET PROCES

Stap eerder in en blijf langer betrokken.

ALS ARCHITECT

Ontwikkel een T-shaped rol, ontwerp de besluitvorming door de juiste vragen te stellen, beschouw het ontwerp als een levend systeem in plaats van een object en organiseer de benodigde partijen.

Ontwikkel daarbij passende producten, zoals: methoden, scans, beslisbomen, calculators, handboeken, opleidingen, licenties, bouwproducten en -systemen, nulmetingen, potential scans, no-build assessments, monitoring.



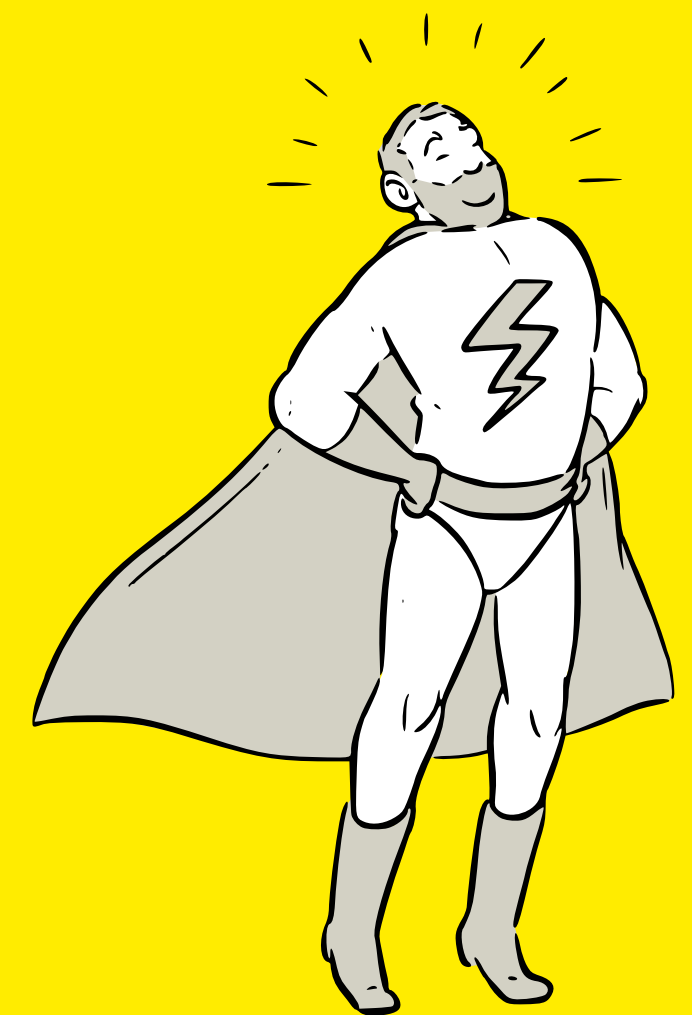
The regenerative architect enters the process earlier, reconnects what has become fragmented and changes what becomes possible by seeing the whole system.

HOE?

Verander inwaarts

IS ONS EIGEN BUREAU REGENERATIEF?

We staan niet buiten het levende systeem. We maken er zelf deel van uit. Wat vraagt dat van onze organisatie, cultuur, keuzes en manier van werken?



KRUISPUNT

Economisch

Move (to) value.

- > eerder in het proces
- > toegevoegde waarde
- > eigenaarschap
- > kennis
- > opschalen



Maatschappelijk

Connect the fragmented.

- > generalist: kunst én kunde
- > belangen verbinden
- > ontwerp en bouw verbinden
- > vertaler tussen kennisvelden
- > kennis delen



Ecologisch

Change the possible.

- > levend systeem
- > relaties
- > vanuit de plek
- > blijven leren

Drie analyses, drie bewegingen, één conclusie: regenerereer de architect.
Uitwaarts en **inwaarts**. Niet alleen wat je kunt (**skills**), ook wie je bent (**drills**).



Three analyses. One conclusion: to change architecture, the architect must first change from within. Regeneration originally described an inner renewal before it described physical repair. Architecture follows the same path: change the architect before changing the environment.

INWAAARTS, HOE?

Regeneratief (*bn.*) — afgeleid van het Latijnse **regenerare**: ‘opnieuw voortbrengen’,

RE- ‘opnieuw’, ‘Terug naar het origineel’
GENERARE ‘voortbrengen’.

14e eeuw: oorspronkelijk gebruikt in spirituele zin (‘opnieuw geboren’), later ook in medische zin.

GERICHT OP HERSTEL
EN HET OPNIEUW
OPBOUWEN VAN
NATUURLIJKE ÉN
SOCIALE SYSTEMEN.



Regeneration means more than repair. It is the capacity to renew, grow and continue developing from within.

INWAARTS, HOE?

Karakterstenen (drills) oefenen

Bij het bewegen, verbinden en veranderen komt ons karakter om de hoek kijken: als groep én als individu. Verandering vraagt ook om verandermanagement. Dat wil je toch?

LEWIN

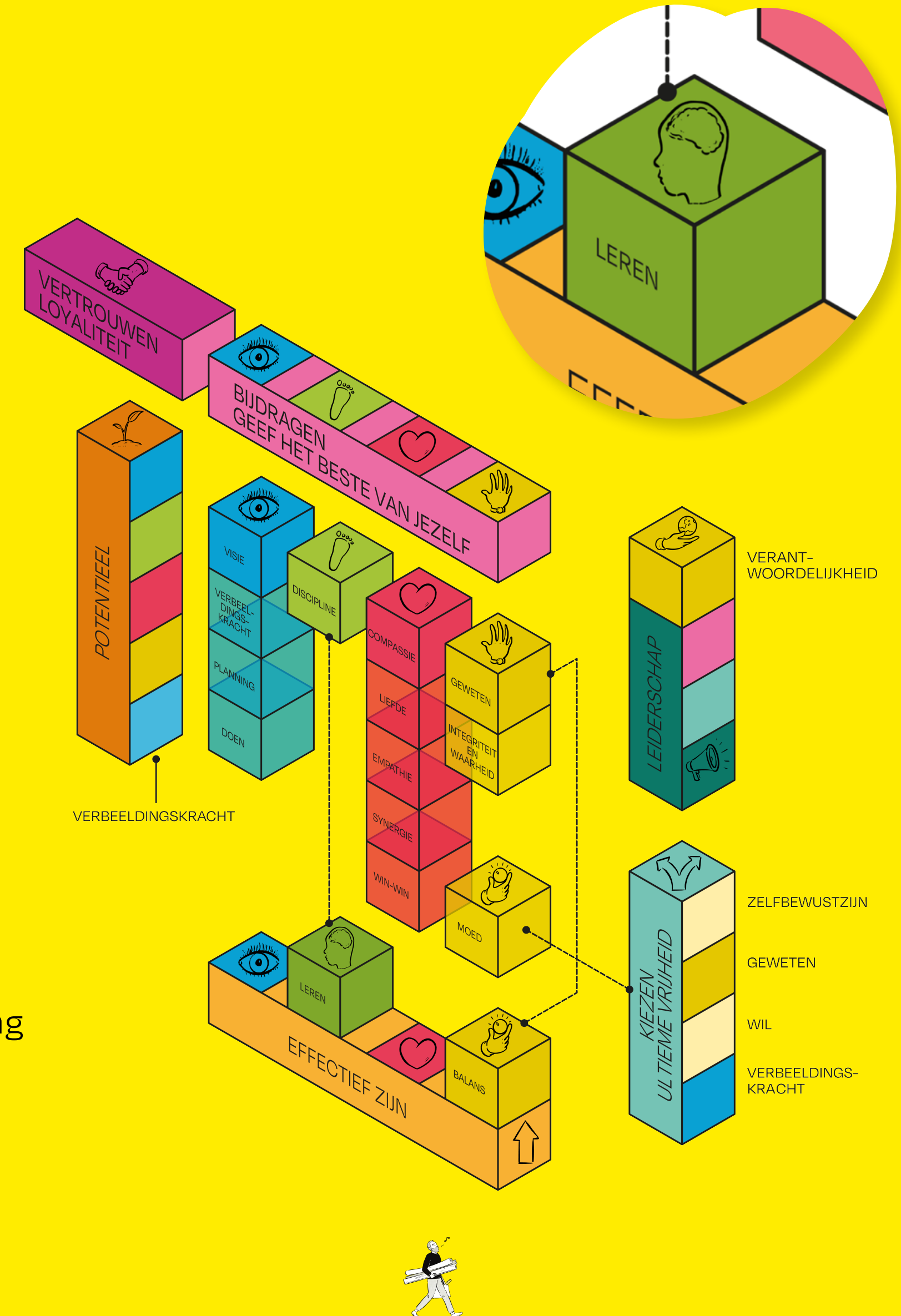
Unfreeze → Change → Refreeze

BRIDGES

Ending → Neutral Zone → New Beginning

IVRI

Leave → Cross → Become



Real change is not only a new destination. It requires letting go, crossing uncertainty and forming a new way of acting. Regeneration first described inner renewal. Change therefore starts not only with what we design, but with how we think, act and position ourselves.

BEWEEEG MAAANDAG

Voor sommigen is verandering onbekend terrein. Anderen willen graag veranderen en vinden het moeilijk om het vertrouwde los te laten. Soms ontbreekt een leider of een idee om te volgen.

WAT LAAT JE LOS

Eindigen | Unfreeze | Oud land

Welke overtuiging of gewoonte houdt jouw huidige positie in stand?

DE ZOEKTOCHT

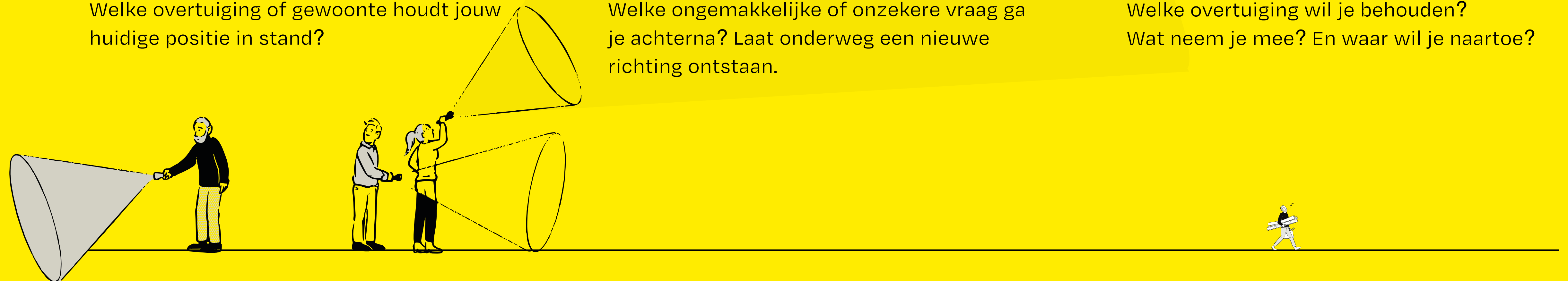
Neutrale zone | Change | Woestijn

Welke ongemakkelijke of onzekere vraag ga je achterna? Laat onderweg een nieuwe richting ontstaan.

WAT HOUD JE VAST

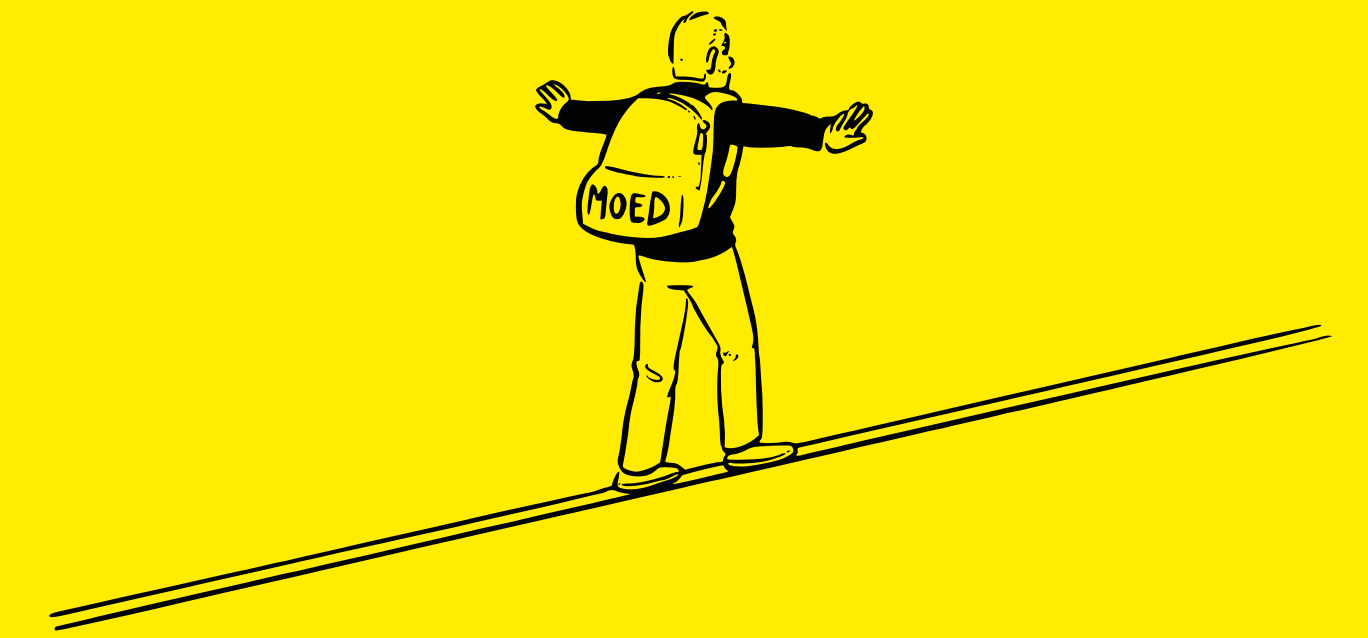
Beginnen | Refreeze | Nieuw land

Welke overtuiging wil je behouden?
Wat neem je mee? En waar wil je naartoe?



Change requires letting go of old patterns, entering uncertainty, and choosing what is worth carrying forward. The first step is not becoming someone new, but moving differently.

10P1 BEWEEGT



Economisch

Beweeg

- > Kennis verpakt in boeken, opleidingen en methoden (**BOEK ARCHITECT 360°**)
- > Van uren naar overdraagbare producten en diensten (**10P1 ACADEMY**)
- > Eerder in het proces en dichterbij initiatief en besluitvorming (**HAALBAARHEIDSTUDIE**)
- > Meer eigenaarschap over kennis, proces en opbrengst (**VASTGOEDONTWIKKELING**)

Maatschappelijk

Verbind

- > Ontwerp, techniek, proces en belangen opnieuw verbinden (**FUSIE IN 2019**)
- > De architect als vertaler tussen verschillende kennisvelden (**MULTIDISCIPLINAIRE TEAMS**)
- > Niet alles zelf doen, maar de verbinding organiseren (**PARTICIPATIE**)

Ecologisch

Verander

- > Beginnen bij de plek en haar bestaande waarden
- > Het ontwerp benaderen als onderdeel van een levend systeem
- > Relaties ontwerpen in plaats van losse onderdelen optimaliseren
- > Langer betrokken blijven: meten, leren en bijsturen (**STARTBLOCK**)

Van abstracte ambitie naar praktische verschuivingen in positie, samenwerking en werkwijze.



Change becomes real through practice. By testing, learning and adjusting, both the project and the architect continue to develop.



10P1
ARCHITECTUUR

BEWEEG MAANDAG

Voor sommigen is verandering onbekend terrein. Anderen willen graag veranderen, maar vinden het moeilijk om het vertrouwde los te laten. Soms ontbreekt een leider of een idee om te volgen.

WAT LAAT JE LOS

Eindigen | Unfreeze | Oud land

Welke overtuiging of gewoonte houdt jouw huidige positie in stand?

**WACHTEN OP EEN
PROGRAMMA VAN EISEN.**

DE ZOEKTOCHT

Neutrale zone | Change | Woestijn

Welke ongemakkelijke of onzekere vraag ga je achterna? Laat onderweg een nieuwe richting ontstaan.

WAT HOUD JE VAST

Beginnen | Refreeze | Nieuw land

Welke overtuiging wil je behouden?
Wat neem je mee? En waar wil je naartoe?



Change begins with letting go. Identify one habit, belief or position that keeps you where you are — and choose to leave it behind on Monday.

BEWEEG MAANDAG

Voor sommigen is verandering onbekend terrein. Anderen willen graag veranderen, maar vinden het moeilijk om het vertrouwde los te laten. Soms ontbreekt een leider of een idee om te volgen.

WAT LAAT JE LOS

Eindigen | Unfreeze | Oud land

Welke overtuiging of gewoonte houdt jouw huidige positie in stand?

WACHTEN OP EEN
PROGRAMMA VAN EISEN.

DE ZOEKTOCHT

Neutrale zone | Change | Woestijn

Welke ongemakkelijke of onzekere vraag ga je achterna? Laat onderweg een nieuwe richting ontstaan.

HOE KAN IK EEN BETAALDE
HAALBAARHEIDSSTUDIE AANBIEDEN?

WAT HOUD JE VAST

Beginnen | Refreeze | Nieuw land

Welke overtuiging wil je behouden?
Wat neem je mee? En waar wil je naartoe?



The search begins where certainty ends. Choose one question and start exploring, testing and learning from it on Monday.

BEWEEG MAANDAG

Voor sommigen is verandering onbekend terrein. Anderen willen graag veranderen, maar vinden het moeilijk om het vertrouwde los te laten. Soms ontbreekt een leider of een idee om te volgen.

PLAN ÉÉN
GESPREK MET
ÉÉN KLANT.

WAT LAAT JE LOS

Eindigen | Unfreeze | Oud land

Welke overtuiging of gewoonte houdt jouw huidige positie in stand?

WACHTEN OP EEN
PROGRAMMA VAN EISEN.

DE ZOEKTOCHT

Neutrale zone | Change | Woestijn

Welke ongemakkelijke of onzekere vraag ga je achterna? Laat onderweg een nieuwe richting ontstaan.

HOE KAN IK EEN BETAALDE
HAALBAARHEIDSSSTUDIE AANBIEDEN?

WAT HOUD JE VAST

Beginnen | Refreeze | Nieuw land

Welke overtuiging wil je behouden?
Wat neem je mee? En waar wil je naartoe?

ARCHITECT BOUWT MEE
AAN PROGRAMMA VAN EISEN.



Change is not about leaving everything behind. Choose what is already valuable and worth carrying forward.

BEGIN WAAR JE INVLOED HEBT: JEZELF

**Persoonlijke ontwikkeling is geen zijpad. Jezelf
in beweging brengen is de eerste hefboom
voor verandering.**

Of...

Wacht op de markt die jouw positie verandert.

Wacht op de keten die zichzelf verbindt.

Wacht op de regelgeving die regeneratief wordt.



The new architect is not waiting fully formed on the other side. They emerge through the crossing — by learning, connecting, experimenting and developing the capacity to keep changing.

VERDER VERDIEPEN?
Meld je aan voor onze
Masterclass bij de BNA.
BNA.NL

BNA
Academie